

اصول نسخه نویسی

دکتر منصوره مومن هروی
متخصص عفونی-استادیار دانشگاه علوم
پزشکی کاشان

اصول نسخه نویسی صحیح

◆ نسخه بخش مهم از مراحل درمان بیماری میباشد بی توجهی نسبت به رعایت دقیق اصول نسخه نویسی میتواند منجر به بروز مشکلاتی گردد

◆ تعریف:

◆ نسخه عبارتست از یک دستور دارویی که بطور کتبی و یا شفاهی از طرف پزشک، دندانپزشک، ماما و یا سایر افرادی که مطابق قانون اجازه تجویز دارو را داشته باشند صادر میگردد

◆ وجه مشخصه ای که نسخه دارویی باید دارا باشد این است که دارویی معین در زمان مشخص جهت فرد بخصوصی تجویز شود.

مشحصات یک نسخه داروئی

- ◆ 1- نام، آدرس و تلفن نویسنده نسخه
- ◆ 2- نام و آدرس و سن بیمار
- ◆ 3- تاریخی که نسخه نوشته شده است: date of prescription
- ◆ قید تاریخ نوشته شدن نسخه برای استناد در موارد قانونی و درمانی ضروریست و برای داروهای مخدر و یا سایر داروهائی که از نظر قوانین مملکتی تحت کنترل می باشند اهمیت خاص دارد.
- ◆ در مورد نسخ حاوی داروهای قابل تجدید در صورتی که بیش از **6** ماه از تاریخ نوشتن چنین نسخه ای گذشته باشد پیچیدن مجدد آنها غیر مجاز است و در بسیاری از کشورها یک نسخه **3-6** ماه اعتبار دارد.

4-عنوان نسخه یا سر نسخه: The Superscription

◆ سر نسخه یا شروع نسخه بعنوان یک سمبل با علامت R و X در هم ادغام شده مشخص می شود. به نظر میرسد مخفف شده کلمه لاتین **Recipe** **بمعنی دریافت کنید** باشد برخی از مورخین این سمبل را از ستاره ژوپیتر میدانند که توسط قدما بعنوان کمک کننده به بهبودی بیماران بکار می رفته و با گذشت زمان تحریف و بصورت کنونی مورد استفاده قرار میگیرد.

5-متن نسخه

◆ قسمت اصلی یا متن نسخه تحت این نام بوده و حاوی اسامی و مقادیر موارد داروئی تجویز شده می باشد. این قسمت نسخه بایستی دقت و توجه بیشتری به آن مبذول نمود. این بخش باید خوانا، کامل و صحیح باشد

در مورد هر قلم داروی تجویز شده بطور معمول 6 عامل باید مشخص گردد:

- ◆ 1- نام دارو
- ◆ 2- شکل دارو
- ◆ 3- واحد دارویی
- ◆ 4- تعداد دارو
- ◆ 5- نحوه مصرف
- ◆ 6- فواصل تجویز

خطاهای ناشی از عدم رعایت اصول نسخه نویسی:

- ◆ خطای ناشی از تحویل یک دارو بجای داروی دیگر بعلت شباهت املائی مخصوصاً در حالت هایی که خط پزشکی خوانا نباشد و یا املاء کلمه را کامل ننویسد مثل: Adalat, Adult cold: methimazole, methocarbamol, metronidazole
- ◆ خطای ناشی از تحویل یک واحد دارویی متفاوت با فرم مورد نظر (ایندرال 40 بجای ایندرال 10 میلی گرمی)
- ◆ خطای ناشی از تحویل یک شکل دارو بجای شکل دیگر (کپسول بجای ویال)
- ◆ خطای ناشی از نحوه مصرف (تزریق IM بجای IV)
- ◆ خطای ناشی از تحویل تعداد مورد نظر دارو

6-دستور مصرف دارو به بیمار Transcription or Direction for patient

- ◆ در صورتی که بیمار برای اولین بار از دارویی استفاده میکند توضیحات مربوط به نحوه کاربرد صحیح را نیز برای وی باید بیان کرد
- ◆ جهت جلوگیری از خطرات ناشی از تفسیر غیر صحیح دستور مصرف توسط افراد غیر متخصص توصیه میشود این قسمت بطور خوانا و کامل به زبان فارسی نوشته شود و از بکار بردن اختصارات خودداری شود
- ◆ اکتفا کردن به نوشتن تعداد دوز روزانه بطور کلی مثلاً سه بار در روز گمراه کننده است و باید بطور دقیق فاصله آنها ذکر شود

- ◆ حتی المقدو راز نوشتن کلمه طبق دستور خودداری شود زیرا در بیشتر موارد منجر به عدم راهنمایی بیمار و رعایت نکردن دستور مصرف صحیح دارو میشود.
- ◆ رعایت نوع غذا، نوشیدنی و سایر اطلاعاتی که بیمار بایستی در مورد داروهایش داشته باشد را مشخص کند.
- ◆ قید کلمه حایگرین نشود یا همانطو رکه نوشته شده داده شود در برخی کشورها الزامی است وگرنه دکتر داروساز مجاز به جایگزین کردن دارو است.
- ◆ در مورد دستور داروئی در صورت لزوم **As required** حداکثر مقدار مصرف و کمترین فاصله زمانی مصرف دارو باید قید شود

بطور متوسط 50% بیماران داروی خود را به درستی مصرف نمیکنند که علل آن عبارتست از:

- ◆ الف) نشانه های بیماری فروکش کرده
- ◆ ب) عوارض جانبی دارو بروز کرده
- ◆ ج) بیمار دارو را کارساز نمیداند
- ◆ د) برنامه مصرف دارو پیچیده است (مصرف تعداد زیاد دارو)
- ◆ ه) فقدان آموزش لازم در مورد مصرف داروها

◆ یک هماهنگی منطقی مابین دستورها و هشدارها که پزشک و داروساز میدهند باید وجود داشته باشد

◆ کمتر از 60% بیماران میدانند که دارویی که میگیرند را باید چگونه مصرف کنند. پزشک باید اطمینان یابد که بیمار بخوبی نحوه مصرف و چگونگی مصرف داروهای خود را میداند و این مسئولیت را نمیتوان بعهدہ هیچکس دیگر گذاشت.

7-دستور تکرار نسخه Special instruction-reffill=renewal instruction

◆ در این قسمت ذکر دستورات خاصی توسط پزشک لازم میباید. مثلاً تعداد دفعاتی که نسخه بایست تکرار شود یا تجویز شود مشخص میگردد. در مواردی که نسخه احتیاج به تجدید شدن نداشته باشد نیز بایستی در قسمت **refill** ذکر گردد

◆ یک نسخه نباید بیش از **5 مرتبه** یا بعد از **6 ماه** از تاریخ صدور آن تکرار شود.

برخی از نکات مفید در نسخه نویسی :

- ◆ همه بیماران نیاز به درمان با دارو ندارند و در بسیاری از موارد باراهنمائی کردن و درمان غیر داروئی مشکل بیمار حل میشود.
- ◆ هرگز از نام شیمیایی دارو استفاده نکنید بویژه آنهایی که بآپیشوند عدد هستند نام دارو نباید به اختصار نوشته شود و بجز در موارد خاصی که تجویز یک شکل دارو برای بیمار مزیت داشته باشد استفاده از نام ژنریک ارجحیت دارد
- ◆ در صورتی که از نام تجاری استفاده شود و یا پزشک قصد دارد نوع داروی بیمار در دوران درمان ثابت بماند می بایست نام ژنریک دارو نوشته شود و بدنبال آن کارخانه سازنده درون پرانتز قید شود و پزشک تاکید نماید که فقط همان نوع دارو داده شود نام دارو معمولاً به انگلیسی نوشته می شود.

- ◆ توصیه میشود واحد دارویی حتی برای فرآورده هائی که فقط با یک واحد معین در دسترس هستند نوشته شود زیرا تشخیص دارو را سهل کرده و در صورتی که واحدهای دیگری در آینده از این دارو در دسترس قرار گیرد از بروز اشتباه جلوگیری شود.
- ◆ از حرف U بعنوان مخفف unit استفاده نکنید زیرا ممکنست با O یا 4 اشتباه شود
- ◆ اعداد اعشاری را بتهائی با نقطه (بجای ممیز) همچون 5. نشان ندهید زیرا اگر نقطه جلب توجه نکند ممکنست با دوز 10 برابر اشتباه شود و باید بصورت 0.5 نوشته شود مانند هالوپریدول 5 و 0.5,

- ◆ هرگز نقطه اعشاری یا صفر را بعد از اعداد صحیح قرار ندهید مانند 2.0 بلکه باید بصورت 2 نوشته شود زیرا اگر نقطه اعشاری جلب توجه نکند ممکنست با دوز 10 برابر اشتباه شود. عدم استفاده از صفر قبل از ممیز باعث اشتباه ممیز با عدد یک میگردد.
- ◆ مطمئن شوید راه تجویز دارو را صحیح نوشته اید و باعث بروز اشتباه نمیشود حتی الامکان تعداد یک دارو را با اعداد رومی ننویسید چون موجب بروز اشتباه میشود.
- ◆ در صورتی که بیمار دچار افسردگی است و یا خطر خودکشی وجود دارد مقدار کل داروی مورد نیاز باید بطور منقسم نسخه شود بطوری که هر قسمت در صورت مصرف یکجا کمتر از مقدار کشنده باشد در این مورد حتماً به بیمار هشدار لازم داده شود

◆ تعداد اقلام دارویی یک نسخه حداقل ممکن باشد زیرا امکان تداخلات دارویی احتمالی را کاهش میدهد

◆ در نوشتن فرمولاسیونهای ترکیبی ماده دارویی موثر را اول و سایر موارد را در زیر آن بنویسید و کلیه اجزاء فرمولاسیون ترکیبی را در یک گروه مشخص کنید وزن نهائی فرآورده را معلوم نمایید کلیه اجزاء به درصد و یا به گرم نوشته شود یعنی بر مبنای واحد یکسان درج گردد.

◆ به بیماران مبتلا به صرع، اختلالات غدد درون ریز و بیماران قلبی و عروقی توصیه کنید که داروی خود را فقط از یک شرکت تولیدی تهیه کنند زیرا تفاوت فرمولاسیون یک داروی معین که توسط چند شرکت تولید میگردد باعث میشود که تغییر نوع دارو منجر به بروز خطراتی برای بیمار گردد

- ◆ در تجویز دارو به بیماران آسیب پذیر (کودکان، زنان باردار و شیرده، سالمندان، بیماران کبدی و کلیوی و...) باید احتیاط شود
- ◆ داروهای تجویز شده نباید با یکدیگر تداخل خطرناک داشته باشند
- ◆ کاربرد داروها بایست بر اساس متون علمی باشد نه تجربه های شخصی و اعمال سلیقه فردی که مقبولیت علمی ندارد
- ◆ در تجویز دارو برای بیمارانی که دارای رژیم فاقد قند و نمک یا الکل هستند دقت نمائید زیرا بسیاری داروها حاوی این مواد هستند) شربت و الگزیر حاوی قند و الگزیر حاوی الکل است)
- ◆ سدیم یا پتاسیم بنزاتین پنی سیلین میتواند تعادل الکترولیتی را دچار اختلال کند چون بخصوص در دوزاژ بالا مقادیر زیادی از این الکترولیتها را وارد بدن میکند

- Capsule كپسول ◆
- Cream كرم ◆
- Drop قطره ◆
- Elixir الكزير ◆
- Enema انما ◆
- Pomad/ Ointment پماد ◆
- Gargles غرغره ◆
- Gel ژل ◆
- Spray اسپري ◆
- Solution محلول ◆
- Lotion لوسيون ◆
- Mouth washes دهان شويوه ◆
- Vial ويال ◆
- Pearl پرل ◆
- Syrup شربت ◆
- Suspension سوسپانسيون ◆
- Inhaler بخور ◆
- Serum سرم ◆

- Ampule آمپول ◆
- Powder پودر ◆
- Suppositories شيفاف ◆
- Tablet قرص** ◆
- Enteric-Coated Enteric- Tablets(E.C.T) ◆
- Buccal or Sublingual ◆
- Chewable Tablet ◆
- Effervescent Tablet ◆
- Immediate Release Tablet(I.R) ◆
- Extended Release Tablet or ◆
- Sustainedrelease(SR),Retard ◆
- Vaginal Tablet ◆